

**Konstantin Biebl:
S lodí jež dováží čaj
a kávu (1928)**

Robert Kolár

Lektorovali:

prof. PhDr. Jiří Holý, DrSc.,
Ústav české literatury a komparatistiky FF UK, Praha

Mgr. Bibiana Sobotková,
Gymnázium Budějovická, Praha

Vydávání *České knihnice* podporuje Akademie věd ČR
jako součást programu Strategie AV21.

Semináře České knihnice přináší komentáře k jednotlivým svazkům vydaným v *ČK*. Jsou určeny studentům vysokoškolských a středoškolských literárních seminářů, resp. jejich vyučujícím. Komentáře, jejichž rozsah je mezi 10 a 20 stranami, jsou založeny na rozboru konkrétních textů pocházejících obvykle z uceleného souboru (tj. jedné sbírky, jednoho dramatu apod.). Struktura *Seminářů* kopíruje strukturu ústní maturitní zkoušky z češtiny (literárněhistorický kontext díla, literární žánr, kompozice, témata, čas a prostor, vypravěč / básnický subjekt, jazyk, styl a básnické prostředky).

Semináře navazují na publikace *Rozumět literatuře*, *Česká literatura 1945–1970*, *Český Parnas* nebo *Slovník básnických knih* vzešlé z Ústavu pro českou literaturu AV ČR. Chtějí poskytnout výchozí materiál k dalšímu zpracování (konkrétní vyučovací hodina, seminární práce apod.).

Semináře jsou posuzovány dvěma lektory (teoretikem a praktikem) a redakčně zpracovány.

Verze publikace: **IV/2020**

Volně ke stažení na:
www.kniznice.cz

Vydal
Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.,
Na Florenci 1420/3, 110 00 Praha 1,
www.ucl.cas.cz,
v Praze roku 2020
jako 28. svazek edice *Seminář České knihnice*.
Redigovala Petra Hesová.

© Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2020
Edici *Seminář České knihnice* řídí Robert Kolár.

Konstantin Biebl: *S lodí jež dováží čaj a kávu* (1928)

Jako 78. svazek *České knihnice* vyšly *Básně* Konstantina Biebla (svazek obsahuje všechny Bieblovy básnické sbírky kromě poslední sbírky *Bez obav*). Pro *Seminář České knihnice* vybíráme proslulou sbírku z poetického období *S lodí jež dováží čaj a kávu*.

Kontext

Konstantin Biebl (1898–1951) patřil k významným představitelům české poezie dvacátých a třicátých let. Začínal proletářskou poezií, pokračoval poetismem a surrealismem, na sklonku života (nejspíše spáchal sebevraždu – srov. Voda–Blahynka 2011) vydal sbírku politicky angažované poezie. Na rozdíl od svých generačních soupeřů bojoval v první světové válce (byl totiž o dva roky starší než Nezval nebo Wolker, k nimž ho pojilo hluboké přátelství, o tři roky starší než Seifert) a vydal se na dalekou cestu na vysněnou Jávnu (přelom let 1926 a 1927). Obojí na něj mělo velký vliv a odrazilo se opakovaně v jeho tvorbě, včetně sbírky *S lodí jež dováží čaj a kávu*. Zážitky z cesty umělecky zúročil také ve skladbě *Nový Ikaros* (3. a 4. zpěv), sbírce *Bez obav* (oddíl Na trůně rýžových polí), prozaickém cyklu *Cesta na Jávnu*, lyrické próze *Plancius* (*Cesta na Jávnu, S lodí jež dováží čaj a kávu a Plancius* vyšly souborně in Biebl 2001) a jinde.

Sbírka *S lodí jež dováží čaj a kávu* vznikla v období poetismu a lze ji srovnat např. se Seifertovou sbírkou *Na vlnách TSF* (motiv cesty, exotika) či s Kalistovou sbírkou *Vlajky* (hravé básně vyvolané dojmem vlajek různých zemí). V době vydání sbírky je (čtenářská) touha po exotice a dálkách sycena mj. prózami Jana Havlasy nebo A. V. Nováka, některé jsou dokonce věnovány i Jávě (jedná se jak o cestopisy, tak o romány). Ke známým „cestovatelům-básníkům“ 19. století patřili Charles Baudelaire a Jean-Arthur Rimbaud (viz Mrázek 1979), druhý

jmenovaný pobýval také na Jávě a Biebl mu v této souvislosti věnoval několik veršů ve třetím zpěvu *Nového Ikara*:

Když já jsem uviděl Cejlon

*Když já jsem spatřil Borneo Sumatru Jávu Celebes
a všechny ty ostrovy dole*

*Když já jsem vstoupil do džungle smaragdovou chodbou vyšlapanou
slonem v bambusovém listí
pod noční oblohou obrovských stromů s podemletými stíny
v olivovém ovzduší lomeného světla valí se truchlivá hudba
je to zádušní mše sloužená za Arthura Rimbauda
vznesenými ptáky a posvátnými opicemi jež rozhrnují dlouhou
řasnatou divadelní oponu*
(Biebl 2014: 209)

Bieblova cesta na Jávu nebyla motivována jen poetistickým programem, měla kořeny v autorově dětství: Bieblův otec byl milovníkem exotiky a v čekárně ordinace „pěstoval“ umělou palmu, choval papoušky a zrzavou opici z Jávy.

Žánr

Sbírka *S lodí jež dováží čaj a kávu* patří mezi tzv. básnické cestopisy (viz Macura 1987, Veberová 2011). V básnickém cestopisu (na rozdíl od „běžného“ cestopisu nebo průvodce) stojí v popředí básnický subjekt, který si neklade za cíl popsat vše, co spatřil, ani to popsat tak, aby to čtenáři přinášelo nějakou praktickou informaci.

Smyslem Bieblovy sbírky je evokace exotiky, dalekých krajin, respektive konfrontace exotiky a domova. Podobně jako v jiných básnických cestopisech i zde je cesta rámována domovem, kterému je dokonce věnováno více básní než samotné Jávě (o rozkročení mezi domovem a světem viz sám Biebl v dopise své ženě: „Jednou nohou stojím v Indii

a druhou ve Slavětíně...“ – Biebl 1998: [1]). Cesta na Jávu je únikem (František Götz svou recenzi Bieblovy sbírky pojmenoval *Lyrika životního úniku* – Götz 1928) z domova, Čech, Evropy, zároveň ale paradoxně právě cestou domů (na Jávě si uvědomuje, že exotická země jsou vlastně Čechy), cestou do dětství (Mrázek 1979). Ačkoli Biebl básnický ztvárňuje místa, kde skutečně byl, najdeme ve sbírce i básně, v nichž byla básníková múza svobodná, např. báseň *V Africe* (Biebl se cestou na skok zastavil v egyptském přístavu Port Said). I to patří k žánrové tradici cestopisu, moderní cestopisy se takovými „excesy“ sice vyhýbaly, ale pro poetistický básnický cestopis, který zdůrazňoval hravost a volnost, to nebyl problém (srov. již zmíněné Kalistovy *Vlajky*, které vznikly od psacího stolu – viz Veberová 2011: 141).

K žánrové tradici patří také téměř všudypřítomné srovnání „my“ vs. „oni“, „u nás“ vs. „u nich“. Má-li čtenář po přečtení cestopisu pocit, že popisované místo (svět) zná lépe, pak v „básnickém cestopisu“ dvacátých let se svět vlastně rozostřuje, není poznáván, ale naopak znovu ztajmeněn, propadá se do vnitřního světa lyrického hrdiny jako součást jeho imaginace“ (Macura 1987: 46).

Kompozice

Sbírka je věnována „kapitánu avantgardy“ Karlu Teigovi (1900–1951), který ji upravil typograficky (když rok po Bieblově smrti sbírka vyšla ve druhém svazku *Díla*, Teigeho jméno se v ní z ideologických důvodů nesmělo objevit), jeden z oddílů pak Jaroslavu Seifertovi. Titul odkazuje k jednomu z hlavních témat sbírky – cestování, zároveň obsahuje motiv kolonialismu (Jáva byla nizozemskou kolonií a dováželo se z ní do Evropy exotické zboží).

Sbírka se člení na tři oddíly: Začarovaná studánka (10 básní), *S lodí jež dováží čaj a kávu* (7 básní) a *Protinožci* (7 básní). První oddíl se tematicky člení na dvě části: (erotickou)

milostnou poezii a vzpomínkové básně, které spojuje topos básníková rodiště.

Výše byla řeč o tom, že sbírka začíná a končí domovem, podobnost je možné sledovat až do nejnižších pater (motiv, jazyková vyjádření), srov. druhou a poslední báseň sbírky, které se jmenují stejně jako první a poslední oddíl sbírky:

*V korunách stromů usíná Slavětín
hajný s puškou zamířil na pivo
do půl vsi padá Kristův stín
zvony ať zvoní*

[...]

*U nás je začarovaná studánka
běda sem chodila pro vodu Marie
sem chodila Albína Klára i Johanka
teď chodívá sem Růža*

(Biebl 2014: 160, úryvek z básně
Začarovaná studánka, zvýr. R. K.)

a

[...]

*Na druhé straně světa jsou Čechy
krásná a exotická země
plná hlubokých a záhadných řek
jež suchou nohou přejdeš na Jména Ježíš*

U nás je jaro léto podzim zima

*U nás nosíme zimníky kravaty
a hole*

*Možná že padá sníh
anebo kvetou už třešně*

U nás rostou jahody

U nás je studená pitná voda

(Biebl 2014: 192, úryvek z básně Protinožci, zvýr. R. K.)

Podobné propojení je i v básni Orient a básni Protinožci. Orient je poslední básní oddílu věnovanému domovu (tedy z hlediska kompozice přípravnou básní), tematizuje Vánoce (motiv, který obě básně spojuje), připomíná typické vánoční rekvizity: koření (anýz, muškát, vanilka) a citrusové plody (dílky pomerančů připomínají turecké šavle, proto jsou Vánoce anekdoticky nahlíženy jako svátky muslimské). Jsou-li tedy v básni Orient Vánoce spojeny s exotikou, pak ve skutečné exotice básník zažívá rozčarování z toho, že v ní „Jako by ani nebyly Vánoce“ (Biebl byl na Jávě o Vánocích), protože tam není zima, „na stromech visí zelené listí / a plno ovoce“ (Biebl 2014: 191).

Ze sbírky nápadně vybočují dvě básně. První nemá název a je označena třemi hvězdičkami (incipit zní U kaple písková socha), druhá se jmenuje Na procházce. Z kompozičního hlediska je spojuje to, že obě jsou úvodními básněmi oddílů. Obě jsou také volně spojeny motivem hnízda:

*U kaple písková socha
ta korunovaná vrabčím hnízdem
pamatuje řadu lásek*

*Večer jdou milenci k lesu
a za nimi v patách se líbají modré stíny*

[...]

*Přicházejí letní bouře
pod okny bez únavy tleskající lijáky
V dešti se ztrácejí slzy*

*Blesk smaže přísahy
(Biebl 2014: 159, úryvek z básně ***)*

a

*V kapse svrchníku pohrával si klíčem
tak jako v zamýšlení mnohý z nás
holí srážel u cesty šípky a zdál se sklíčen
šel napřed teď volá nás*

*Koutkem úst na mne kradmo se pousmála
a do kočárku spad žlutý list
Na prsou prudce dýše její přehozená šála*

*Tolik je po lese opuštěných hnízd
(Biebl 2014: 173, báseň Na procházce)*

Souvislost s tématem sbírky není na první pohled patrná (zejména to platí pro druhou báseň, která ale do oddílu S lodí jež dováží čaj a kávu patří časově, neboť se odehrává na podzim), ale snad ji můžeme vyložit tak, že básně odhalují lidskou (mužovu) nestálost, touhu po změně, úniku, dobrodružství – a to bez ohledu na důsledky.

Témata a motivy

Hlavní témata sbírky jsou typicky poetistická: cestování a exotika. Podívejme se prostřednictvím básně V Africe blíže na to, jakou perspektivu autor při popisu exotiky zaujímá:

*Křoví se pohnulo nablízku
a vzduchem zasvištěl šíp.*

*Na krok před námi padnul do písku.
Černoušku, uč se střílet líp!*

*Řeknu pak: Budte zdrávi, černí bojovníci!
a začal jsem rozdávat dary.
Svou tropickou helmu, kabát. Beztak je horko v límci.
Tady jsou hodinky, boty. Už jsem nahý.*

*Hned kolem nás tvoří se ďábelský kruh,
lajlajlááá! jak je tam u nich zvykem.
Hle, přichází k nám bílý bůh,
a zvolí mě svým náčelníkem.*

*Teď, vy má krásná společnice,
též musíte se vysoléci.
Bud' stane se z vás také náčelnice,
jinak byl bych nucen dát vás upéci.
(Biebl 2014: 178)*

Jak tuto báseň vykládat? Jistě, jde o nadsázku, vtip a nezdá se, že by básnický subjekt byl vůči „černým bojovníkům“ naladěn nějak nepřátelsky. Čteme-li ale báseň dnes, neubráníme se dojmu jisté nepatřičnosti, nekorektnosti, s trochou přehánění ji můžeme číst právě opačně: obyvatelé Afriky vycházejí z textu jako kanibalové a křováci s primitivními zbraněmi, které ani neumějí efektivně používat, jejich řečový projev se omezuje na poloartikulované skřeky, nadřazení bílého muže je stvrzeno tím, že ho výměnou za hodinky a oblečení (které mu ostatně k ničemu nejsou) zvolí náčelníkem (stejný motiv je i v Nezvalově básni Jarmareční písnička ze sbírky *Pantomima*). V tomto čtení básně vyznívá kolonialisticky, ačkoli to, zdá se, nebyl autorův záměr. Z jiných Bieblových textů totiž víme, že byl ve svých názorech protikolonialistický. Srovnajme tedy například, jak o vztahu „bílých“ a „barevných“ mluví v *Cestě na Jávou* (nebo *Planciovi*) a jak se jeho přístup a přístup příslušníků západních koloniálních mocností liší:

Představte si, co se stalo. Něco strašlivého. Tenkrát nebyl jsem si ani vědom svého provinění. Ostatně všude v cizině vám teprve otevrou oči a dají vám znát, co si myslí o takovém Čecháčkovi, hloupém Honzovi, jenž sklouzne při každém kroku na parketách. Považte, já jsem sešel dolů, mezi ně, mezi ty Indy v těch hadrech, a z druhé strany dívali se za mnou dva Angličané. To nejhorší na tom je, že já jsem ani netušil, co vlastně pášu, opravdu, to je hrůza, jaké my máme špatné vychování. A proto mi odpusť, Pane, neboť nevím, co činím, když se usmívám, možná na slunce, možná že i na Indy. Jeden z nich vyzoborovav, že se usmívám, přešel dvakrát kolem, usmál se též a najednou přistoupil ke mně a povídá německy:

— Kolik je hodin?

— Pět, řekl jsem dívaje se na hodinky.

Angličané zkoprněli. [...] To je to, že nemáme moře. Neumíme se chovat, jakmile opustíme Evropu.

U večere zachytil jsem několik kosých a soustrastných pohledů. Půl jídelny se dívalo, kdy začnu jíst nožem.

(Biebl 2001: 46–47)

Lze uvedený rozdíl vysvětlit rozdílností žánru? Příslušností k poetické poetice a její touze „objevit a přivlastnit“ (Veberová 2011: 136), podat vše zábavně (a leckdy prvoplánově)?

Leitmotivem sbírky je zrcadlení domova a exotiky: u nás je to jako v tropech, v tropech je to jako u nás (při současném vědomí toho, že u nás je u nás a v tropech je v tropech). O tom, že exotiku básník nachází i v českých Vánocích, jsme již mluvili, podobně vstupuje exotika i do intimní sféry:

*Na bílém polštáři vypadáš jako mulatka
beztak ti svědčí teplejší klima
choulíš se ke mně máš na uších sluchátka
a posloucháš koncert z Říma*

*Tvé vlasy voní jako vzácné koření
Mařenko má*

*kdo jednou k tvým vlasům přivoní
stane se kuřákem opia*

(Biebl 2014: 162, báseň Na bílém polštáři)

Naopak v tropech ještěrka cukruje jako hrdlička (b. Amín), vzduch je těžký jako zahradnická hlína (b. Amín), zvuky pralesa připomínají zpívajícího rabína, případně sbor moravských učitelů (b. Amín), ještěrka má Viktorčin hlas (b. Toké), mangistan chutná jak uherské hrozny (b. Na hoře Merbabu), na moři vše voní jako u nás v květnu, i když je podzim (b. Yorck). Přes počáteční okouzlení exotikou mluvčí v závěru sbírky neskrývá odlišné pocity: zažívá hrůzu z tamního světa a jímá ho (věčná/strašná/sladká) únava, stýská se mu po bílých ženách, domově, civilizaci a křesťanství (b. Protinožci).

Čas a prostor

Kategorie prostoru jsme se dotkli již opakovaně. Jak je pro básnický cestopis příznačné, putování zahrnuje prostor domova, cesty (plavba) a prostor cílové destinace (tomu odpovídají jednotlivé oddíly sbírky).

Obraťme pozornost k prvnímu oddílu sbírky, který obsahuje celou řadu detailních lokalizací: Slavětín, Donín, Kystra a Volenice; v první básni sbírky je řeč o kapli a milencích, kteří jdou k lesu, může se jednat o kapli Navštívení Panny Marie, která stojí za Slavětínem, v básni Cesta k lesu má mluvčí pocit, že „za bílou zdí za námi dívá se cherubín“ (Biebl 2014: 166), což je patrně cherubín umístěný za zdí slavětínského hřbitova, o kterém je následně v básni řeč:

*Ale teď obojkem cinká a přede mnou cupe k lesu
za bílou zdí za námi dívá se cherubín
za nic na světě bych se neobrátit*

*Mám pocit že jednou ten anděl nahlas mě zavolá
že pískne přes zed' na psa
až půjdeme spolu kolem kostela*

*Náš hřbitov tolik se zvětšil za války
jeden cíp sahá až na Sibir
padá tam padá modrošedý sníh
a kolem křížů v houfu táhnou vlci*

[...]

*Jeden cíp sahá až k Piavě
na hrobě bubnují padající pomeranče
(Biebl 2014: 166–167, úryvek z básně Cesta k lesu)*

Báseň Cesta k lesu je pro nás mimochodem zajímavá i tím, že se v ní prostor domova nerozšiřuje o exotiku, ale o bojiště první světové války, domov „magicky“ (prostřednictvím padlých pochovaných na hřbitově) obsahuje vzdálená místa (není to poprvé, co na něco takového v tomto výkladu narážíme).

Jaká je funkce těchto konkrétních reálií? Sbíрка je básnickým cestopisem, a to i v úvodním „domácím“ oddílu: básník nás provádí svým světem, a podobně jako v oddílech ostatních, pramálo se stará, jsme-li v něm doma i my, mohly-li mít evokační sílu exotický kapok a rambutan, mohou ji mít i domácí Kystra a Volenice.

Čas je ve srovnání s prostorem v této sbírce kategorií méně nápadnou, nicméně velmi různorodou. Většinou se setkáváme s časem pomalu plynoucím (b. Na oceánu), věci se opožďují (nelíbají se milenci, ale jejich stíny, které jdou za nimi – b. ***; dívka utíká tak rychle, že jí aktovka na zádech nestačí – b. Návštěva), někdy dojde až k zastavení času (smrt v b. Pacienti, nestřídání ročních období v tropech),

jen výjimečně je líčeno opojení z rychlého pohybu (ten je prisouzen muži, ženě je kontrastně prisouzen pohyb pomalý – b. Pustil jsem, pustil svou bláznivou volnoběžku).

Čas může být ale také magický. Není možné se z něj vymanit – srov. začarovanou studánku, která „nutí“ dívky jdoucí pro vodu se neustále vracet, nebo nemožnost se vymanit ze závislosti na vůni ženských vlasů (b. Na bílém polštáři), ojedinele dochází také k „zázračnému“ míchání historických časů („Pojedem okolo pyramid / loď počká až přejde Mojžíš a jeho lid“ – b. S lodí jež dováží čaj a kávu) či až k surrealistickému porušení časové následnosti (sedlák, který „jí snědenou husu a pije vypité sklenky“ – b. Žně).

Básnický subjekt

Ve sbírce se objevují dvě základní stylizace mluvčího: dobyvatel (světoběžník, tulák) a chlapec (syn). Mluvčí je „dobyvatelem“ jak cizích krajů, tak žen (ve 24 básních se objevuje přes deset ženských jmen, další ženy zůstávají beze jména). O přístupu k cizím krajům jsme již mluvili, podívejme se nyní na postoj k ženám. Muž je ve vztahu k ženě obvykle (výjimkou je snad báseň Na bílém polštáři) líčen jako dominantní, ženu zneužije a pak opustí. Erotické kořistění není ve sbírce nijak maskováno, nanejvýš vtípem: svlékněte se, nebo vás sním (b. V Africe), sáhl jsem ženě na prsa a kousla mě za to (b. Na oceánu). Násilí se podle nás skrývá i v básni Návštěva:

*Letí a letí brašna na zádech jí nestačí
donedávna byla školačkou posud po chodbách ráda utíká
Já čekám dole se srdcem vzhůru k pavlači
ona odmyká*

*Má zdravé zuby jako klavír z kterého právě stírá prach
Jdu blíž*

*a cítím vanout z kláves odol
a pastu thymolín
Ví co je láska proto se zimou třese v poduškách
a rukama hájí ňadra
i svůj klín*

*Holubi k ránu vrkají pod jejími krovy
bohudík
bydlí u staré nahluchlé vdovy*

*Za okny chodí kominík
(Biebl 2014: 161)*

Je sice pravda, že dívka muži odemkla a pustila ho nahoru, v posteli se ale bránila. Její vzdor však nikdo neslyšel (druhé vysvětlení by bylo, že se nebránila a „bohudík“ by se vztahovalo k tomu, že nahluchlá vdova bohudík neslyšela milostné zvuky).

Muž v lásce není stálý (b. Na procházce: tajemný závěrečný verš „Tolik je po lese opuštěných hnízd“; b. Yorck: „A jiný díl světa / pro jinou ženu“). Když dostane, co chce, ženu opustí: srov. první báseň sbírky nebo báseň Pustil jsem, pustil svou bláznivou volnoběžku, v níž nikterak není zastírána rychlá a účelná návštěva ženy, jejíž následné pocity muž ignoruje a jde si po svém:

Půl roku, co jsem žádnou ženu nerozpínal.

*Na noc jsem přijel, ale ráno, ráno jedu.
Začala prosit na cestě z Turnova
a vybuchla v slzy. Načpak ty slzy?*

Dotkla se zvonku u kola.

*Pustil jsem, pustil svou bláznivou volnoběžku
a bláznivě vlají teď moje vlasy.
Mám za sebou hory! Mám za sebou bílou Sněžku!*

*Mám za sebou lásku!
(Biebl 2014: 163, úryvek z básně Pustil jsem,
pustil svou bláznivou volnoběžku)*

Vedle této stylizace se, jak jsme řekli, ve sbírce objevuje i stylizace chlapecká, kdy je mluvčí nejistý a nesebevědomý. Tyto pocity jsou spojeny se vzpomínkou na dětství (např. pocity hanby a potupy v básni Žně), případně na tatínka, který zahynul během první světové války. Zatímco ve výše citované básni muž-dobyvatel bez skrupulí rozepne ženě šaty, v básni, která po ní následuje, není s to rozvázat provázek, který je omotán kolem šatu mrtvého tatínka: „Přišla vojna přišly poštou tatínku tvoje šaty / nikdo z nás neuměl rozvázat provázek // Ba ani z tvého kabátu sejmout bílé vlákno vaty“ (Biebl 2014: 165).

Jazyk a styl

Sbírka *S lodí jež dováží čaj a kávu* má mnoho znaků avantgardní poetické poezie. Některé básně jsou psány bez interpunkce, texty jsou tu a tam ožívány výraznými tropy (např. metafora „upálí křídla noční můře“ v básni Amín, přirovnání „byla líná jako pohřeb“ v básni Pustil jsem, pustil svou bláznivou volnoběžku, synekdocha „vůz kolébá fajfku“ v básni Žně). Autentičnost exotiky dokládají četná cizí slova ve třetím oddílu (např. manga, pisang, mangistan ad.), jejichž významu se můžeme jen dohadovat na základě kontextu (většinou je dešifrování snadné: uvedené příklady jsou druhy ovoce, neboť mangistan „chutná jako hrozny / uherského vína“ – b. Na hoře Merbabu).

Básně jsou v naprosté většině rýmované, někdy se jedná jen o sporadický rým (v první básni sbírky), jindy o rým střídavý. Zvláštního efektu je využito v eponymní básni sbírky, v níž verše organizované do dvojverší se sdruženým rýmem (což je typická forma dětské poezie) podtrhují naivistické ladění básně:

*S lodí jež dováží čaj a kávu
pojedu jednou na dalekou Jávou*

*Za měsíc loď když vypluje z Janova
stane u zeleného ostrova*

*Pojedem spolu já a ty
vezmeš s sebou jen kufřík a svoje rty*

*Pojedem okolo pyramid
loď počká až přejde Mojžíš a jeho lid*

*S vysokou holí zaprášenými opánky
jde první přes mořskou trávu a rozkvetlé sasanky*

*Hejno ryb na suchu zvedá svá křídla jako ptáci
letí za vodou a ve vlnách se ztrácí*

(Biebl 2014: 174, báseň S lodí jež dováží čaj a kávu)

Strofická organizace se objevuje i v jiných básních, někdy však tlumeně, když se jedná o tzv. strofoidy, tj. báseň je organizována do celků, které sice nejsou co do počtu veršů stejné, ale obvykle kolísají v rozmezí 3–5 veršů, tedy svým rozsahem se shodují s nejčastěji užívanými strofami. I vzhledem k častému užití rýmu a strofiky bychom měli verš sbírky klasifikovat jako verš uvolněný, tedy ani volný, ani metricky pravidelný. Podívejme se na báseň Na bílém polštáři, kterou jsme citovali výše. Je složena ze dvou čtyřveršových strof se střídavým rýmem, vyskytují se v ní verše, které samy o sobě odpovídají daktylské normě („kdo jednou k tvým vlasům

přivoní / stane se kuřákem opia“), zároveň ale většina veršů daktylu neodpovídá, a neodpovídá ani trocheji nebo jambu. Např. verš „Na bílém polštáři vypadáš jako mulatka“ by odpovídal daktylu, ale metrum porušuje dvouslabičné slovo „jako“ – substituce daktylské stopy stopou trochejskou není v českém daktylu výjimečná, když se tak děje pravidelně, mluvíme o daktylotrocheji, to ale není případ citované básně. V ní je takovýchto substitucí několik a objevují se na různých místech verše (např. druhý nebo pátý verš).

Výrazným postupem sbírky je sklon k anekdotičnosti (podobně je tomu např. i v Seifertově sbírce *Na vlnách TŠF*). Jistý vtíp nepostrádají ani obě posledně citované básně. Menší textový prostor zabírají lokální jazykové hříčky: sedlák „má v hlavě jenom slámu“ (myslí na slámu, když jede na dožínky, zároveň to ale lze chápat obrazně – b. Žně), Hamletova otázka zní „čehý nebo hot“, což zvukově připomíná anglické „to be or not“ (b. Žně) apod. S poetickou anekdotičností souvisí i snaha básně pointovat, často tak, že v závěru básně stojí samostatný verš (někdy dokonce zjevně oddělený od poslední strofy – b. Tulácká, b. Soudní referát). Ačkoli jsou básně dosti konkrétní, často s pointou, zároveň se v nich uplatňuje náznakovost, nedopovězenost. Obzvláště komplikovaná je právě báseň Žně, která patrně črtá paralelu mezi sedláka a básníka, polní práce a básnické řemeslo. Smysl jednotlivých obrazů zůstává záhadný:

Běžím po mezi uličkou hanby a potupy

*V mých krocích rodí se smutek a polní hraboši
každá myš má do obilí cestičku
svou životní dráhu*

*Spatřil jsem boha když hroudu proměnil v sysla
Blesk šlehne v polích
a změní se při tom v lasičku*

*Doba žní mi působí vzrůstající hrůzu
kdo vítr sil vítr sklízí*

*Až tudy půjdu příště
vyletí od zámku drak
a bude chrlit vítr ze strniště*
(Biebl 2014: 168, úryvek z básně Žně)

Literatura

Biebl, Konstantin

- 1998 *Svou tvář ti skrýti do vlasů: z listů Konstantina Biebla Marii*; ed. Ivo Markvart (Louny: Městská knihovna)
2001 *Cesta na Jávou*; ed. Jakub Sedláček (Praha: Labyrint)
2014 *Básně*; ed. Jiří Holý (Brno: Host)

Götz, František

- 1928 „Lyrika životního úniku“; *Literární svět* 1, č. 10, s. 4

Macura, Vladimír

- 1987 „Básnický cestopis“; in Milan Zeman: *Poetika české meziválečné literatury: proměny žánrů* (Praha: ČS), s. 33–55

Mrázek, Rudolf

- 1979 „Javánské motivy v životě a díle Konstantina Biebla“; *Nový Orient* 34, č. 6, s. 175–180, č. 7, s. 209–213, č. 8, s. 238–242

Veberová, Veronika

- 2011 „Exotismus, básnický cestopis“; in Josef Vojvodík – Jan Wiendl (eds.): *Heslář české avantgardy. Estetické koncepty a proměny uměleckých postupů v letech 1908–1958* (Praha: UK/Togga), s. 135–143

Voda, David – Blahynka, Milan (eds.)

- 2011 *Bojím se jít domů, že uvidím kožené kabáty na schodech: zápisky Vítězslava Nezvala a jiné dokumenty k smrti Konstantina Biebla* (Olomouc: Burian a Tichák)

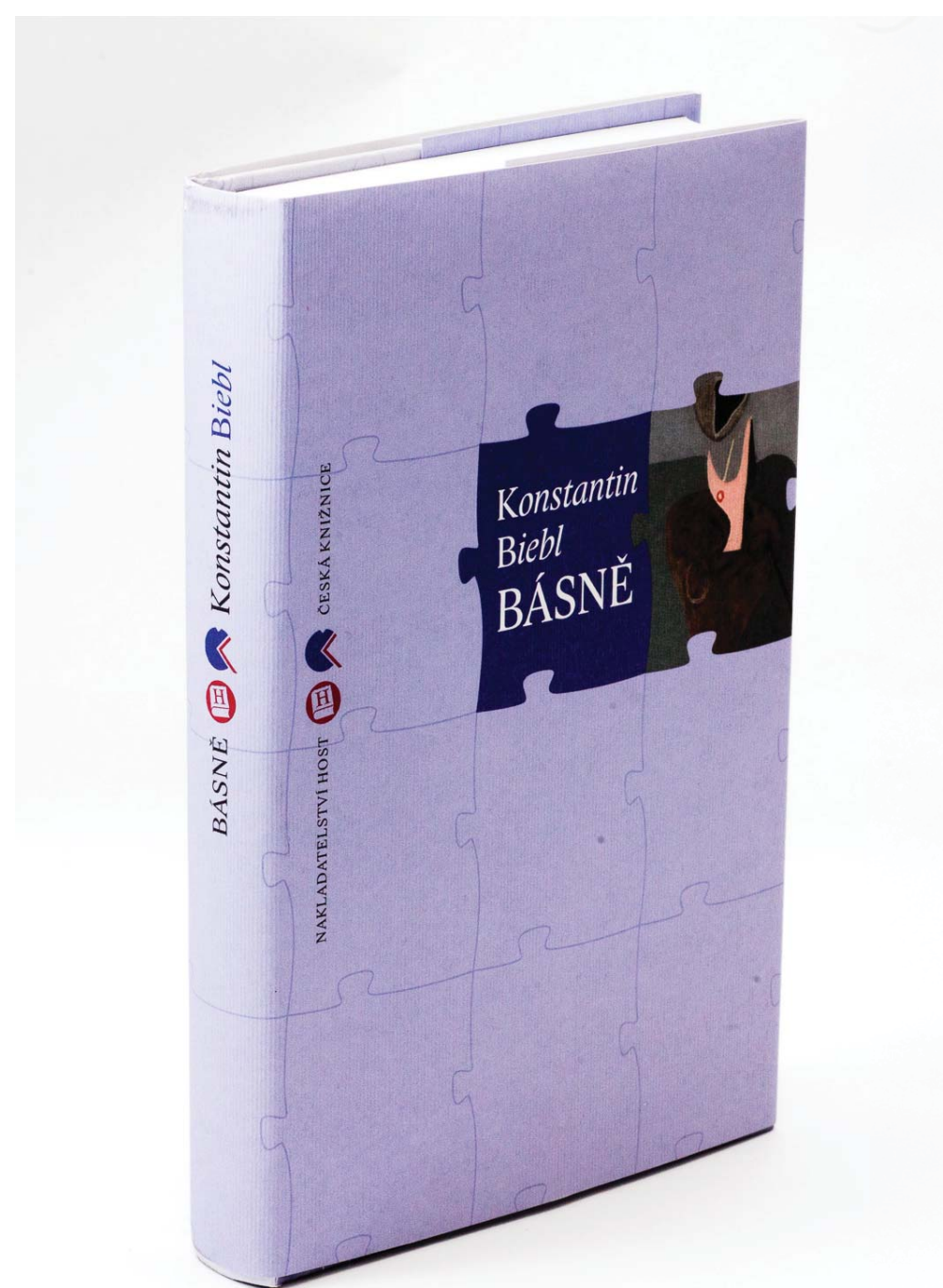
O autorovi

Robert Kolár pracuje v Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR. Má za sebou mnohaletou zkušenost středoškolského učitele češtiny. Je autorem (nebo spoluautorem) publikací *Teorie literatury: učebnice pro střední školy* (Fraus 2014), *Úvod do teorie verše* (Akropolis 2013), *Interpretace textů (nejen) ke státní maturitě* (Akropolis 2010). Je členem redakční rady časopisu pro učitele *Český jazyk a literatura*, podílí se na pořádání *Školy českého jazyka a literatury pro pedagogy*.

O České knižnici

Česká knižnice přináší reprezentativní literární díla vzniklá v českých zemích od počátků našeho písemnictví po současnost. Dlouhodobě koncipovaná ediční řada, která začala vycházet v roce 1997 a dnes již přesáhla hranici sta titulů, usiluje o zpřístupňování odborně připravených, textově spolehlivých a komentovaných vydání.

Od roku 2016 edici společně vydávají Nadační fond Česká knižnice, Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., a nakladatelství Host. Na vydání jednotlivých svazků přispívá Ministerstvo kultury ČR. Redakce pracuje s podporou z programu Strategie AV21, řízeného a financovaného Akademií věd ČR.



Konstantin Biebl

Básně

Ediční příprava a komentář: **Jiří Holý**

Počet stran: **432**

Vydání: **v České knižnici první**

ISBN **978-80-7491-156-9**

Rok vydání: **2014**

Svazek obsahuje kompletní Bieblovy básnické knihy *Věrný hlas*, *Žlom*, *Žloděj z Bagdadu*, *Žlatými řetězy*, *S lodí jež dováží čaj a kávu*, *Nový Ikaros*, *Nebe peklo ráj* a *Zrcadlo noci*. Svazek tak vyplňuje jednu z velkých mezer ve vydávání moderní české poezie: dosud básně Konstantina Biebla nevyšly v kritickém vydání. Jeho *Dílo*, vydávané v padesátých letech, bylo poznamenáno autocenzurou a cenzurou. Následovaly jen antologie, připravované na různé ediční úrovni. Přítomný svazek vychází z posledních knižních vydání za autorova života před vznikem zmíněného *Díla*. V rozsáhlém komentáři srovnává editor svazku Jiří Holý dochované rukopisy, časopisecké a novinové otisky a varianty knižních vydání jednotlivých básní. Výsledkem je první souborná edice jádra básníkovy díla a také bohatý materiál pro další literárněvědné bádání.